

non ejus quem, v. 18, induxerat personā, refellit illum qui ex malè intellectā Pauli doctrinā gloriarabatur in fide sine operibus. O NOVO INANIS! qui operum honorum vacuis, et sola inani gloriā plenus es. QUONIAM FIDES SINE OPERIBUS, quid fides etiam vera que per charitatem non operatur, MORTUA EST, instar cadaveris mortui sine sensu et motu. Beda, Thomas Anglicus, et multi alii legunt: *Oiosa est*, quia nempe caret mbitu et agitatione charitatis, quae fidem vivam energumentum facit.

VERS. 21. — ABRAHAM. Exemplo Abrahæ potissimum utitur, qui doctrinā S. Pauli de Abrahæ justificatione ad Roman. 4, abutebantur illi contra quos disputat, ut notat Beda. PATER NOSTER, patriarcha et auctor gentis Iudeorum; NONNE EX OPERIBUS, non autem ex fide mortua et otiosa, sicut ut Genesim et S. Paulum male interpretari; JUSTIFICATUR EST, magis justificatur est, sive justice incrementum accepit, ut Tridentinum, sess. 6, cap. 10, exponit: nam alias Abramam iustus erat antequam filium immolare juberetur. Sep̄ta autem in Scripturā justificari non de primā tantum iustitia, sed etiam de secunda accepit, ut: *Nō vereas usque ad mortem justificari*, Eccl. 18, v. 22; *Qui justus est, justificatur adhuc*, Apoc. c. ultimo, v. 11. OFFERENS ISAAC FILIUM SUUM, Deo immolans in animi preparatione. Græcē: *Cum oblutisset*, paratus fuisse offere, ita ut voluntas haberetur pro facto; SUPER ALTARE, cui superpositus erat à patre, et manus pedibus ligatus letum gladii tantum expectabat, Gen. 22, v. 9.

VERS. 22. — VIDETE, in illo exemplo, quo Paulus usus est un probaret fidem sine operibus legis repudiat ad justitiam, ad Rom. 4, v. 5; QUONIAM FIDES COOPERABAT OPERIBUS ILLIS, dirigo, et per sociam charitatem imperando opera; non enim Abraham tantum creditit Deo, Rom. 4, v. 5, sed etiam in Deum, ibid., v. 5. Credere autem in Deum est credendo amare, credendo in Deum ire, et ejus membris incorporari, aut August., tract. 29 in Joannem; unde fides Abrahæ non erat mortua et otiosa, sed viva et operatrix per charitatem. ET EX OPERIBUS (à fide et charitate imperatis) FIDES CONSUMMATA EST, sicut actus imperans dicitur consummari et perfici per actum exterrum, ad quem referunt, ut ex utroque simili opus unum morale consummatum et perfectum exurgat. Alii fidem operibus consummari dicunt, quia per opera ex fide et charitate profecta argumentum et perfectionem illarum virtutum meremur. Itaque fides et charitas sunt quidem causa operum, sed tamen etiam opera è contra reflectunt quodammodo in suum principium, et augmentum ejus promoverentur, quidquid Calvinus et Beza hic contradicunt, qui interpretantur Abramum ex operibus justificatum, id est, iustum fuisse demonstratum, et fidem ex operibus consummatam, id est, consummatis et perfectius manifestata esse; interpretatione contortâ ad ipsorum heresim, quā docent iustum per opera justitia non mereri fidei, charitatis et justitiae augmentum. Falsum quoque est quod ipsi addunt, S. Jacobo solū

propositum fuisse docere fidem veram opera conjuncta necessariò semper habere; ideoque ex operibus fidem manifestari; nam Apostolus principaliter intendit resellere eos qui per fidem veram, sed informem, sine operibus charitatis credebant se salvos fore, ut patet ex v. 14, et deinde v. 18; fidem charitatis expertem ad illud absurdum deducit quid fidem suam per opera charitatis non possit ostendere, et proinde in externā apparentia sit similis infidelis.

VERS. 23. — ET SUPPLETA EST SCRIPTURA, alique ita Scriptura ex operibus Abrahæ, et obedientia quā tam paratus fuit immolare filium, accepit quoddam supplementum, et significavit quod non sat disertè significaverat ante, Genes. 15, vers. 6. DICENS : CREDENDR ABRAHAM. Deo asserenti ei semen ejus futurum tam numerosum quām stellas coeli, et quidem ex uxore sterilis, quid fides ejus sublimior et mirabilior esset. ET REPUTATUM EST ILLI, et illa fides sine alio tunc ope re fuit ei à Deo reputata, sive computata, scilicet ex gratiā Dei quā dedit ei fidem meritioram, et insuper ex gratiā ordinatione quā actibus meritioris constituit premium; AD JUSTITIAM, ad justitiam secundam sive justice incrementum, tanquam fidei illius premium. Non fit autem ibi mentio aliorum operum ipsius ex fide procedentium, sed hunc quasi defectum supplevit postea Scriptura, Genes. 22, ubi narrat admirabilem ejus obedientiam, quia iussus à Deo statim paratus fuit filium immolare. ET AMICUS DEI, singularissimus jam propter heroicum illum erga Deum amoris actum, quo naturalem unicui fidi amorem, et quidquid in mundo charum habebat transcendens, operabatur. APPELLATUS EST, in Scripturis sep̄, Isaiae 41, v. 8, Judith. 8, v. 22, et alibi.

VERS. 24. — VIDE TIBI (isto Abramini exemplo) QUONIAM EX OPERIBUS, quid per opera ex fide et charitate facta, JUSTIFICATOR HOMO, justitiae primo incrementum acquirat; ET NON EX FIDE TANTUM, et ex fide quidem (quia sine fide nullus opera perfecta habere potest, inquit Beda), sed tamen non ex eā tantum, sed additis operibus charitatis, quando tempus operandi advenerit. Non negat ergo Jacobus fidem charitatis formatam ante occasionem operis exercendi justificare hominem (quod falsum esse ex latrone in cruce ad fidem converso, et in eo qui statim moritur post baptismum patet, ut recte hic notat Beda), sed vult fidem debere esse operatricem per charitatem ei conjunctam, sive esse talum ut ad operandum prompta parataque sit mox ubi praeceptum operandi advenerit; nec enim Abramus fides semper operabatur, sed suis occasiōnibus et intervallis. Non pugnant ergo Paulus, qui ad Romanos 4, et ad Galat. 3, Abramam ex fide, non ex operibus, et Jacobus qui cum ex operibus miraculū siccati Rubri maris, debellatorum Armorariorum, etc., ibidem, v. 10. Fortassis vero in fide Messiae, et in aliis necessitate mediis ad salutem necessariis electa est ab ipsis exploratoribus tempore quo apud eum quieverunt, antequam à rege Jericho quererentur, Josue 2, v. 1, unde illa prima suspectio exploratorum videtur fuisse tantum dispositio ad plenum justificationem, sicut ferè de Cornelio, Act. 10,

quia Abraham non per opera illius legis, quam non accepérat, inquit Augustinus, lib. 83 Question., quest. 76, sed per fidem justificatus est; Jacobus vero contra eos qui negabant opera esse necessaria post suscep̄tā Christi fidem, et Pauli doctrinam malè intelligebant, dicit Abramum ex fide quidem ut affirmat Paulus, esse justificatum, sed non ex fide mortuā et otiosa, sed ex fide vivā et illustrissimam operum per charitatem operatrice: nam aliis, ut loco citato notat Augustinus, si Paulus pugnaret cum Jacobo, pugnaret etiam secum, quando alibi dicit: *Factores legis justificantur*, ad Rom. 2, v. 15. Item: *Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*, ad Rom. 8, v. 13; ad Gal. 5, v. 6, etc.

VERS. 25. — SIMILITER ET RABAH MERETRICE; alii vertunt, cauponā; nam Hebrei recentiores, *zētōzōnah*, Josue 2, v. 1, interpretantur non meretrice, sed cauponā à radice *zāt*, *zān*, id est, pascere, quasi pascere hospites adventantes: sed Septuaginta quos S. Jacobus et S. Paulus, Hebr. 11, v. 15, et S. Hieronymus in editione vulgari imitati sunt, ubique vertunt meretricem à radice *zāt*, *zāna*, id est, forniciari. Quidam etiam interpres ex variis Scripturæ locis, ut Genes. 19, v. 2; Josue 9, v. 5; Judicium 19, v. 19, colligunt veteribus illis temporibus nulla fuisse tabernacula cauponiarum, seu publica hospita, sed unumquemque solitum chios et necessaria secum deferre, et hospitari vel in plateis, vel apud quemcumque qui vellet ei hospiti gratiam facere. Licet autem ante meretrix fuisse, tamen Salmoni ab avo Davidis regis, qui erat ex principibus tribus Iuda, nupta est proprie illustrè beneficium praestitum exploratorib; et toti populo in primo ingressu terræ promissionis. Deinde providentia divina volebat eam inseri catalogo majorum Christi, Matth. 1, v. 5, ac per eam significari Ecclesiam gentium coniungandam populo Iudeorum in terrā promissionis, id est, in regno coelorum, ut docet Augustinus in psal. 86. NON EX OPERIBUS JUSTIFICATA EST, justitiae adepta est; nec fortassis tantum secundam, sed etiam primam, ut Beda et quidam alii existimant; incertum enim est an fuerit justificata antequam exploratores excepserit hospitio; videtur tamen habuisse fidem quid Deus Hebreorum esset verus Deus in celo sursū et in terra deorsum, Josue 2, v. 11, concepam ex auditis miraculū siccati Rubri maris, debellatorum Armorariorum, etc., ibidem, v. 10. Fortassis vero in fide Messiae, et in aliis necessitate mediis ad salutem necessariis electa est ab ipsis exploratoribus tempore quo apud eum quieverunt, antequam à rege Jericho quererentur, Josue 2, v. 1, unde illa prima suspectio exploratorum videtur fuisse tantum dispositio ad plenum justificationem, sicut ferè de Cornelio, Act. 10,

CAPUT III.

1. Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam magis iudicium sumitis.

2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circumducere totum corpus.

CHAPITRE III.

1. Mes frères, gardez-vous de l'ambition, qui fait que plusieurs veulent devenir maîtres, sachant que cette charge vous expose à un jugement plus sévère.

2. Car nous faisons tous beaucoup de fautes: si quelqu'un ne fait point de fautes en parlant, c'est un homme parfait; et il peut tenir en bride tout le corps.

5. Si autem equis frena in ora mittimus ad conscientium nobis; et omne corpus illorum circumferimus:

4. Ecce et naves, cum magnae sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur a medico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit:

5. Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat; ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit!

6. Et lingua ignis est, universitas iniquitatis; lingua constitutor in membris nostris, que maculat totum corpus, et inflamat rotam nativitatis nostrae, inflammata a gehennâ.

7. Omnis enim natura bestiarum, et volucrum, et serpentium, et exterorum, domantur, et dominata sunt a naturâ humana.

8. Lingua autem nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena veneno mortifico.

9. In ipsâ beneficium Deum et Patrem; et in ipsâ maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10. Ex ipso ore procedit beneficium et maledictio. Non oportet, fratres mei, haec ita fieri.

11. Namquid fons de codem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

12. Namquid potest, fratres mei, fons uvas facere, aut vitis flos? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae.

14. Quod si zelum amarum habetis, et contentiosus in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem.

15. Non enim ista sapientia desursum descendens, sed terren, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstans et omne opus pravum.

17. Quae autem desursum est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, boni consensibus, plena misericordia et fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.

18. Fructus autem iustitiae in pace seminatur factibus pacem.

COMMENTARIA.

VERS. 4. — NOLITE PLURES, quam oporteat, Græcō, multū; in multitudine enim, quia passim etiam semi-eruditī sine magno electu aspirant ad honorem magisteri, plures sunt quā bono publico expedit: MAGISTRI FIENI, munus docendi alios arripere. Non improbat munus magisterii et officium doctoris, cū Dominus in Ecclesiâ posuerit quosdam, 1° apostolos, 2° prophetas, 3° doctores, etc., 1 ad Cor. 12, v. 28, sed multitudinem magistrorum, que ex superbia humana plurimum nascitur, dum quisque se aptiore ad docendum quam ad discendum credit. Ex hæc quoque multitudine schismata et diversitas doctrina oriri solent, dum illi qui soliditate doctrinæ ceteris aquales

se posse esse desperant, novitiae singulares esse affectant: unde pluralitatem non tam doctorum quam doctrinarum hic à S. Jacobo prodiberi existimat S. Augustinus in Prologo retractationum. Magistri autem intelligentur non tantum illi qui in academis certos docent, sed etiam episcopi et omnes Ecclesiæ pastores, quorum præcipuum ministerium est subditos docere et illuminare, non tantum sacramenta administrare, ut docet S. Dionysius, lib. de ecclesiastica Hierarchia: *Lobia enim sacerdotis custodient scientiam, etc.*, Malach. 2, v. 7. Nunc tamen ab omni atâ et ordine, à doctis pariter et iudicis ad ecclesiasticas curas curritur, tanquam sine cursu quisque victurus sit cùm ad

5. Ne voyez-vous pas que nous mettons des mors dans la bouche des chevaux, afin qu'ils nous obéissent, et qu'ainsi nous gouvernions tout leur corps?

4. Ne voyez-vous pas aussi qu'encore que les vaisseaux soient si grands, et qu'ils soient poussés par des vents impétueux, ils sont tournés néanmoins de tous côtés avec un très-peuté gouvernail, selon la volonté du pilote qui les conduit?

5. Mais la langue n'est qu'une petite partie du corps; et cependant combien peut-elle se vanter de faire de grandes choses! Ne voyez-vous pas comment un petit feu est capable d'allumer une grande forêt?

6. La langue aussi est un feu. C'est un monde d'iniquité; et n'étant qu'un de nos membres, elle infecte tout notre corps; elle enflamme tout le cercle et tout le cours de notre vie, et est elle-même enflammée du feu de l'enfer.

7. Car la nature de l'homme est capable de dompter, et a dompté en effet toutes sortes d'animaux, les bêtes de la terre, les oiseaux, les reptiles;

8. Mais nul homme ne peut dompter la langue: c'est un mal qu'on ne peut contenir; elle est pleine d'un venin mortel.

9. Par elle nous bénissons Dieu notre Père; et par elle nous maudissons les hommes, qui sont créés à l'image de Dieu:

10. La bénédiction et la malédiction partent de la même bouche. Ce n'est pas ainsi, mes frères, qu'il faut agir.

11. Une fontaine jette-t-elle par une même ouverture de l'eau douce et de l'eau amère?

12. Mes frères, un figuier peut-il porter des raisins, ou une vigne des figues? Ainsi une fontaine d'eau salée ne peut jeter de l'eau douce.

13. Y a-t-il quelqu'un parmi nous qui soit sage et savant? qu'il fasse paraître ses œuvres dans la suite d'une bonne vie, avec une sagesse pleine de douceur.

14. Mais si vous avez dans le cœur une jalousie pleine d'arnertume, et un esprit de contention, ne vous glorifiez point, et ne mentez point contre la vérité.

15. Car ce n'est pas là la sagesse qui vient d'en haut, mais c'est une sagesse terrestre, animale et diabolique;

16. Car où il y a de la jalousie et un esprit de contention, il y a aussi du trouble, et toute sorte de mal.

17. Mais la sagesse qui vient d'en-haut est premièrement chaste, puis amie de la paix, modérée, docile, susceptible de tout bien, pleine de miséricorde et de fruits de bonnes œuvres: elle ne juge point, elle n'est point dissimilée.

18. Or, les fruits de la justice se démontent dans la paix, par ceux qui font des œuvres de paix.

COMMENTARIA. CAP. III.

curas pervercent, ait S. Bernardus ad episcopum Senonensem. Hinc illa scientia divina siccitas in populis, dum onagri, id est, asini silvestres, steterant in rupibus, Jerem. 14, v. 6, hoc est, dum illi qui per plana et inter discipulos adiuc ambulare deberent, ad cathedras et suggestus elevantur. SCIENTES (cogitantes et perpendentes) QUONIAM MAJUS JUDICUM (quod majorem damnationem et graviorem peccatarum sarcinam divino iudicio imponendam) sumunt, in vos attrahitis, dum tam multi non sat idonei munus docendi aut regendi alios ambitus; non enim vestra tantum, sed etiam discipulus et subditor peccata vobis imputabuntur: nam Heli sacerdos nulla peccata propria referuntur, ait S. Gregorius, sed tantum propter peccata filiorum cadit de cathedra, unde eos male docerat, et fractis cervicibus expirat, 1 Reg. 4, v. 18. Ut etiam Deus ostenderet quām grave sit omnis docendi et regendi populus, presertim in spiritualibus, iussit in rationali summi pontificis Judorum, quod ante pectus dependebat, ponì duodecim lapides pretiosos, nonnullis duodecim tribum in sculptis, Exod. 28, v. 47, ut significaret episcopum et pastorem totius sue plebis esse bajulum. In utroque etiam latere rationalis iussit inseri arma et tamum, id est, luces et perfections, vel, ut nositer vertit, doctrinam et veritatem, Exod. 28, v. 50, quia pastor populum quem in pectoru suo gestat, doctrina et operum veritate debet perficiere.

VERS. 2. — IN MULTIS ENIM (ex ignorantia et concupiscentia, à quibus liberū non sunt etiam iusti) OFFENSIS OMNES, impinguis, leviter salem et veniali colunt, etiam apóstoli simus et sancti: ut proinde periculoso sit cathedras magistrales et altiora loca appetere; si enim etiam in piano sic offendimus ut levem saltem casu terram attingamus, sanè ex loco eminenti periculum est gravioris lapsi. Ex hæc sententia S. Jacobi, contra Celestium probat. S. Augustinus, homines etiam justos sine peccato saltem veniali non posse vivere. Si inquin, inquit, cap. ult., de Perfectione Justitiae, vel in lapsi lingue, vel in oblectanda cogitatione desideris peccati aliquantulum concentueres, non dicit Jacobus: *In multis offendimus omnes*; non enim offendit nisi euī mala conceperint contra iustitiae rationem appetendo, seu vitaudo, faciendo, dicendo, vel cogitando aliquid, quod non debuit, sive fallens sive prævalens persuadet. SI QOS IN VERBO NOE OFFENDIT, tali offensione quam vitia humana fragilis potest, ut est verbū dolī, defractionis, malodictionis, superbie, jactantie, excusationis in peccatis, et graviorum ejusmodi linguis delictorum, ut interpretatur Beda; item verbum levis mendaci, aut superfluum ex perfecta deliberatione, que omnia vitare possunt et sep̄e vitam viri perfecti. A lingue autem offendit maximè cavere debent doctores, qui verbo in fide et moribus alios instruunt; magnā enim non tantum scientia, sed etiam prudētia et circumspectio opus est in docendo, ne defectus fidei et morum, quibus discipuli per pravam doctrinam imbutantur, magistris imputentur. Vnde cnam magistris

Antra deserti teneris sub annis, etc.,
Ne tevi saltum maculare vitam
Fame posset,

ut theologi communiter docent: nam in multis offendimus omnes, ut proxime dixit S. Jacobus; et: *Septies in die cadit iustus*, Prov. 24, v. 16, et: *Quis est qui non delinguit in lingua sua?* Eccles. 10, v. 17. Liebt ergo charitatem ardenter viri perfecti, flamma tamen eorum non est sine fumo. POTEST ETIAM FRENO (similis temperantie quā refrenat linguam) CIRCUMDUCERE CORPUS, regere et refrenare oculos, aures, manus, pedes et omnia corporis membra, que sunt *arma iniquitatis peccata*, ad Rom. 6, v. 15.

VERS. 3. — SI AUTEM EQUIS, Græci sine conditionali legunt: *Ecco equis*, quam lectioenem plerique interpres commodiorentur: iudee interpres noster videtur legisse *cōr*, id est, *sī autem*, pro *te*, id est, *ecce*, ut initio versus sequentis. Sed lectio nostra, licet nihil subtilitatem, recta quoque est, ut bene exponit Erasmus; sed concinnior erit si legamus, *sī enim*, ut ratio reddator proximè præcedens; nam pertinet *te*, id est, *autem*, apud Græcos non raro simitur *pro te*, id est, *enī*, ut notant grammatici. FRENO IN ORA MITTIMUS, partem illam frenorum fertur, que omni inseri solet, et lupatum aut lupus appellatur. Doct. Apostolus duplici et eleganti lingue cum freno equi et gubernaculo navis comparatione, quantum ad omnem virtutem valeat refrenatio lingue. AD CONSENTIENDUM NOMIS, ad obediendum nobis; ET OMNE (etiam totum) CORPUS ILLORUM CIRCUMFERIMUS, circumfigimus ut progradientur, regrediantur, qui-escant, ad latera declinent, in pedes se erigant aut submittant, et hec omnia multò facilis et efficacius quam si virga aut verberibus eos adigere aut coercere velimus. Hæc ergo comparatione Apostolus indicat quid frenum lingue non tantum silentio, sed etiam modestia et discrete locationi debet inservire, sicuti freno non tantum sistitur, sed circumferunt et regunt equi motus; non enim laudantur *canes muti non valentes latrare*, Isaia 36, v. 10, et idem propheta: *Væ mihi*, inquit, *quia tacui*, Isaia 6, v. 5. Lingua igitur nostra debet esse sicut *calamus scribæ velociter scribens*, ps. 44; veloci enim calamo linguan velociore esse

non oportet, sed ut calamus non impetu inconsulto, sed deliberatè omnia verba scribit, ita lingua voces suas eloqui debet.

VERS. 4. — ECCO ET NAVES (altera comparatio lingue cum gubernaculo navis) CUM MAGNE SINT, ut bellicae naves et que mare navigant; ET A VENTIS VALIDIS. *Ventis duris* (id est, asperis et intractabilibus) MINENTUR, agantur et impellantur. *Minare* est verbum Tuscum antiquæ Latinitatis, quo interpres nostri, Exod. 5. v. 1, et sep̄ in veteri Testamento usus est. Ab hac voce Galli formaverunt suum *mener*, ejusdem ferè significatio. CIRCUMFERUNTUR, circumaguntur versus quilibet cœli cardinem, et si venti ac fluctus sep̄ resistant. A modico (Græcè: *A minimo*) GUBERNACULO, a clavo, qui valde parvus et quasi minimus est, si ad universam navis machinam comparatur; UBI IMPETUS DIRIGENTUR VOLVIT, id est, quicunque gubernator impetu gubernaculi vertere et dirigere navem voluerit; gubernaculum enim navi est sicut cauda pisces, ad fluctuum huc et illuc naves motum. Pulchritudo sentia lingua cum gubernaculo, et totus homo cum navi comparatur: si enim homo supinus jaceat, spina dorsi, ut notat medicus, est instar carinae navae, costa tanquam latera, pedes prora, caput pippis, mens in capite presidens est gubernator in puppi, lingua in ore tanquam in aqua natans est instar gubernaculi, qui totum corpus a mente regitur. Beda verò sensu spirituali: Naves magnæ in mari, inquit, sunt mentes hominum in hoc seculo; venti validi, appetitus quibus ad hominem vel malum impelluntur; gubernaculum, intentio cordis, qui per hujus secum fluctus electi in portum salutis, reprobi in Scylam et Charybidi navigant; electi enim per honorum æternorum, reprobi per temporalium intentionem, tanquam per gubernaculum, actiones et navigationem suam dirigunt.

VERS. 5. — ITA ET LINGUA (freno equi et gubernaculo navis simillima) MODICUM QUDEN MEMBRUM est (si moles eius spectetur, non si virtus) et MAGNA EXALTA; et tamen res magnas facit et in aliis quasi exalit, sive in bonum, sive in malum; unde vis ejus à prudente gubernatore merito refrenari debet. Græcè unico verbo composito, *magnificat*, sive *magnagloriatur*, ut Arias vertit; et quidam codices latini, *magna exaltat*, nempe jactando et glorianti magnificè. Sed interpres noster videtur jactantiam illam non tantum in malam partem (quomodo ferè accipi solet), sed etiam in bonam accepisse, id eoque, *magna exaltat*, vertit, quasi lingua res tam bonas quam malas possit magnificè exagerare; quod melius convenit cum similitudine freni et gubernaculi, quibus eques aut nauta possunt bene vel male uti. ECCE QUANTUS IGNIS, flammula aut scintilla una. QUAM MAGNAM SILVAM INCENDIT; aliquando enim parvus ignis in materiali ardore cadens, et vento deinde adjutus, universam sylvam comprehendit. Alii tamen *ōxos*, non SILVAM, sed materialē vertunt; quia vox ista Græca utrumque significat; magna autem ista materia sunt congeries lignorum et alimentorum ignis, ut in regis

aut incendens lignis; que à levi flammula uno ferè momento aliquando in cineres abit.

VERS. 6. — ET LINGUA IGNIS EST, similis igni omnia incendens et populans; quod, ut notat Beda, de lingua praesertim hereticorum et falsorum doctorum verum est, quorum occasione in mala et vita lingua sanctus Jacobus tam fusus hic excurrit. *Aries Alexandriae una scintilla fuit*, sed quia non statim oppressa, totum mundum populata est, sicut S. Hier. Tales scintillæ Lutherus et Calvinus, latiori et diutiori incendio magis quam Aris orbis christiani extitiles. UNIVERSITAS (Græcè, *mundus*) INQUITATIS, universum quodam et mundus omnium iniquitatibus: nam sicut mundus universa creaturas in se complectitur, ita lingua universa iniquitates et peccata in se continet. Simili figurâ à Græcis aliquid dicitur *illas malorum*, quod innumeris malis et calamitatibus plenum est, quia in Iliaide quā Homerus bellum Trojanum cantavit, vari et luxuriosus casus et inumera mal narratur. Omnia autem genera peccatorum aut lingua ipsa committuntur, ut mendacia, blasphemias, detractiones, perjury, etc.; aut lingua suadente ac impellente, ut fornicationes, turba, homicidia, etc., perpetrari possunt. LINGUA (Græcè, *sic lingua*, quod clarius cum sententiâ proximè precedenti coheret) CONSTITUTUR IN MEMBRIS NOSTRIS. Ab Auctore natura inseritur inter membra nostri corporis, tanquam modicum membrum et ceterorum velut appendix. QUE MACULAT TOTUM CORPUS; que tamen ex altera omni membra maculis peccatorum contaminat, dum irrit passiones animi, que foras prouocant, et desideria sua per membra corporis, tanquam per arma iniquitatis, ad Rom. 6. v. 15, exequuntur. Sie verba cum muliere proctorum accidunt primò libidinem, deinde oculos, aures, manus, etc., impudicitia contaminat. Similiter lingua convicis et rixis, manus, pedes, ac totum corpus ad pugnas et homicidia impellit. Lingua igitur parvulum quidem membrum est, sed simile penne aquique, que unca cæterorum volucrum summa mixta omnes corrumpt, ut physici narrant. Prolat ergo Apostolus quod proxime dicebat, lingua esse universitatem iniquitatis. Alii per corpus, mystico sensu universam multitudinem actionum humanaum intelligent, sicut Christus in Evangelio: *Si ocultus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidus erit*, Luce 11. v. 34. ET INFAMIA, libidine, ira et omnibus passionum ignibus. Ostendit, quod paulò ante dixerat, lingua esse ignem. ROTAM NATIVITATIS NOSTRE, totum circulum et curriculum vite nostræ, quod à nativitate usque ad finem, instar rote per diem, mensium et annorum revolutions circumcurrat; licet enim vita quadam alia certis statibus flaviorant, loquacitas tamen et intemperante lingua per omnes aetas currit, et solam cum vita finitur. Item rotam nativitatis nostra dicit, inquit Beda, quia merito prime prævaricationis ab internâ stabilitate dejecta, huc illuc mente vagâ raptatur, et incertis per euncta discursibus, ubi periculum, ubi salus ignoramus. INFLAMMATA (ipsa lingua flammanti-

bus ad m.a.e loquendum suggestionibus) A GEHENNA, ab igne tartaro, sive à diabolo civi gehenna infernus; sicut enim colum pro angeli coli habitatoribus accipitur, ita gehenna et infernus pro demônibus; vel, qui de mons ignis sui gehennalis penas semper secum defert, vocatur gehenna, sicut hominem in patibulo pendente, aut patibulo dignum, patibulum sollemnem vocare. Demones enim, inquit Beda, sive in aere volent, sive in terris, aut sub terris vagantur, aut definctorum, suarum semper ferruni secum tormenta flammularum, instar fabricantis, quem in lectis etiam eburneis et ubique sua febris sequitur. Gehenna autem, sive Græce, *Tέλος*, propriè erat vallis iuxta Hierosolymam ad radices montis Moria, plena delicias et irrigua fontibus. Sile, in qua luce erat consecratus Bal, sive Moloch, idolo Ammonitarum, cui populus, desertus templi Salomonis vicinia, quod in ipso monte Moria aedificatum erat, 2 Paralip. 3. v. 1, hostias immolabat, ita ut rigorem religiosum deliciae vincerent, sicut S. Hier., Matth. 10. Solebant autem filii et filias infandâ crudelitate vivos isti idolo per ignem immolare; unde primum à Salvatore, ait ibidem Hieronymus, gehenna pro inferno postea est, nec in veteris Testameti libris hæc significatio reperiatur. Videntur tamen Judei etiam ante tempora Christi copiose sic usurpare: nam idem Hier., Jeremie 8. dicit Hebreos tradere quod gehenna ex hac valle *Tέλος* sit appellata.

VERS. 7. — OMNIS ENIM NATURA BESTIARUM, ferrum, ut vox Græca significat; non enim de bestiis cœribus et à naturâ ipsius domitis, ut bovis, ovibus, canibus, sed de leonibus, pardis, tigribus, etc., loquitur. ET VOLUCREM, ut non tantum gallinæ et columbas, sed corvi, pica, aquile, falcons, et omnia genera rapacium. ET SERPENTEM, ut sunt aspides, dracones, etc. ET CETERORVM; piscium genus intelligit, qui post hostias, volvres et serpentes, restabant soli; unde Græcus *marinorum* legit; suspicaturque multi interpretari nostrum veritatem, non *cæterorum*, sed *ceterorum*, speciem marinæ pisces accipiendo pro toto genere. DOMANTUR (id est, domari solent) ET DOMITA SUNT. Et aliquæ domita fuisse vidimus aut legendis. A NATURA HUMANA, ingenio et industria humana, etiam postquam obedientia humana bruta subtracta sunt per peccatum primi hominis. Sic leones jugo subditos et ad curram Romæ junctos à Marco Antonio apud Plinium legimus; imperatorum Heliogabalum habuisse leones et leopards, qui vocati ad mensam accurrerent et accumperbant, ut refecti Lampridius; falcoes et accipitres ad accipitum circulari quotidie videamus; draco serpens Tiberio Cesari in oblectamentis fuit, tam manuetus ut etiam manus ejus cibaretur, ut cap. 52. Vite ejus narrat Suetonius; denique inter pisces delphini et murex cœrues reddentur.

VERS. 8. — LINGUAM AUTEM NULLUS HOMINUM (industria sae et viribus humanis) DOMARE POTEST, ita ut nunquam delinquat, sicut divina gratia et adiutorio est supremus apex anime, impressa est Dei imago;

sive intellectus et voluntas, quibus homo cetera animalia excedit, et Deo fit similis; unde sicut Deus omnibus creaturis dominatur, ita homo, imago Dei, omnium animalium dominus constitutus est, ut *præstis* piscibus maris et *volatilibus celi*, etc., Genes. 1, v. 26. Qui autem maledicunt imaginis regis, regi ipsi quodammodo maledicunt, quia imaginis injuria in prototypum redundat.

VERS. 10. — Ex ideo ore; unde sequitur hoc absurdum quod ab ipso uno et eodem ore, in quo lingua volvitur, PROCEDIT BENEDICTIO (Dei in se) ET MALEDICTIO Dei ejusdem in sua imagine. Non ORPOTET; pessimum est, ad lenitatem enim correptionem ministris dicit quād intelligatur; FRATRES MEI; et hæc quoque tam amica compellatio ad correptionem mollimentum facit; debet enim correptio, atq; quidam, esse instar tactus optimè conditæ, que plus olei quam aeci habere debet; HEC ITA FIEM, ut ex eodem ore vestro benedictio et maledictio, res tam discordes et contrarie, effluent; quod probat similitudine.

VERS. 11. — NUMQUID RONS; exemplis enim naturalibus sc̄p̄ ostendit nature Auctor quid in moribus à nobis fieri velit aut nolit; DE EODEM FORAMINE (scaturigine fontis) EMANAT (emittit); verbum enim nouum sumit actiū DULCEM ET AMARAM AQUAM? Minimè hoc fieri solet, et licet inter naturam miracula à Plinio narretur fons Solis apud Troglohydias frigidam et fervida circa meridianum, dulcem et amaram circa medium noctis emanans aquam, utraque tamen aqua in eodem fontis receptaculo permixta nequāquam dulcis simul et amara manet, sed dulcis ab amara inficitur et amarescit; ita benedictio et maledictio in eodem ore, inquit Beda, convenire non possunt, sed dulcediem benedictionis amaritudinem maledictionis consumunt: Non enim est speciosa Dei lana in ore peccatoris, Ecles. 15, v. 9; peccator autem est qui homini imaginis Dei maledicit. Quotus hodus est eorum qui fuluntur numerus, ait Catharitus, qui cum habeant cor plenum detractione aut amore hujus mundi, putant quibusdam preculis quis assiduè submurmurant placere Deo, et peccata sua sub ista hypocrisy coram illo teget?

VERS. 12. — NUMQUID POTEST, FRATRES MEI; alio exemplo naturali ostendit esse contra rationem quodammodo ex eodem ore procedent benedictio et maledictio; FICUS UVAS FACERE, ex se producere; quod nequam fieri potest, quia unaque arbor fructus suum tantum generis producit. Græci, *Ficus olivas facere*; quoniam etiam legit Beda; unde Gagnava putat interpretem nostrum eodem modo vertisse, sed ab aliis postea, *olivas*, in uvas conversas fuisse proprie nomen *vitæ*, quod statim sequitur. Licet autem surculus unius arboris alteri diversæ speciei, ut olea surculus fici, inseri possit, surculo tamen, non radice, fructus imputantur. Ficus arbor ad dulces fructus gigantios à naturâ facta amaras contra naturam amysit, sc̄p̄ facit, quando lingua ab Auctore nature ad benedictionem nomina maledictionem producit. AUT VITÆ FICUS? quod etiam per naturam fieri nequit. Mysticè

autem, inquit Beda, vitis vinum divini amoris significat, iucus excusationem in peccatis, quia primi parentes follis ficti pudenda sua post peccatum texerunt. Non facit ergo, inquit, vitis fucus, quia qui divina dilectione se perfectè inebriat, nullum jam de suis erroribus nisi seipsum accusat. Recte autem lingua arbori comparatur, quia sicut arbor non semper, sed certo anno tempore fructus suos gignit et maturat, ita lingua prudentis non est præcox et præceps, sed verba corde concepta mature et suo tantum tempore profert; licet enim semper in corde veritas loquenda sit, non tamen semper in ore, si causa cœpendi majoris malitiae quād in animo ex proferri exigit, ait S. Augustinus, cap. 16 de Mendacio. Unde Christus, qui ipsa veritas et sapientia erat, non statim ab initio se manifestavit, sed tempus congruum expectavit, ait S. Th. SIC NEQUE, SALSI (aqua marina) DELCUM POTES TEST FACERE AQCAM, prebere potest aqua dulcis haustum. Quoniam v. 11 dicit fontem aqua dulcis non dare amaram aquam, ita hic contra ait mare salsum, sive amarum, non posse dare aquam dulcem. Quibus omnibus naturæ exemplis dissimilis est lingua, monstrum quoddam in humanis moribus, quod dulce et salsum, et fructus alterius naturæ quād eos ad quos condita est, fundere potest.

VERS. 13. — QUI SAPIENTES, rerum divinarum scientia imbutus, que necessaria est iis qui aliorum in fide christiana volunt esse magistri. Post satis longam digressionem contra loquacitatem et peccata lingue, reddit ad instructionem magistrorum, quos initio capit ad ambitu cathedrae magistrals determinerunt. Et DISCIPLINANTUR INTER VOS, disciplinis humanis instrutus, Græcè enim: *Sciens inter vos*. Scientia autem quando distinguuntur a sapientiæ, versata circa res humanas et inferiores, sapientia fides adjuvatur, et ad captiōnem humanum explicatur; unde alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, etc., 4 ad Cor. 12, v. 8. Si quis ergo talis sit inter vos, et proinde ad cathedralē magisterii videtur esse idoneus, OSTENDAT EX BONA CONVERSATIONE, quā probè et sanctè inter homines conversatur, OPERATIONEM SUAM; GRÆC: *Opera sua*. Virtutum quibus prædicti esse debent doctores et Ecclesiæ prælati; non enim doctori salis est verbo sapientiæ et scientiæ esse, nisi etiam sit opere; opera enim et exempla potenter eruditum quād verba, nam verba suadent, opera quodammodo cogunt; unde Paulus dicit se restituisse Cepheo in faciem non quia verbo docebat, sed quia exemplo cogebat gentes judaizare, ad Galat. 2, v. 14. IN MANSUETUDINE SAPIENTE, cum mansuetæ sapientiæ; nihil enim amabilis, et ad regendum subditos efficacius prædato sapiente et mansuetu. Hujus rei elegans figura in propheta Eliseo, qui filium Sunamitidæ baculo suo suscitare non potuit, 4 Reg. 4, v. 31, sed suscitavit incurvando se super eum, accommodando se ei, et carne suâ mollier calefaciendo carnem ejus, ibidem v. 34. Debet tamen mansuetudo medico rigore temperari, sicut opis mel habet cum aculeo, aut sicut in arcu erat virga distinctionis et manna dulcedinis, ait

S. Gregorius. Optimus ergo ille doctor et prælatus, qui nec nimia mansuetudine despctus, nec rigore terribilis.

VERS. 14. — QUOD SI ZELUM, fervorem animositas, AMARUM HADETIS; ex amaritudine cordis, seu ex inuidia ebullientem. Præter zelum amarum est etiam zelus dulcis, qui est charitatis fervor, a quo apostolus Simon vocatus est Zeletes, inquit Beda; zelus enim est vocabulum medium, quod in Scripturâ nunc in bonam, nunc in malam partem accipitur. Zelus invidorum recte appellatur amarus, qui inuidia est affectus amarissimus discrucians corda invidorum, et in linguam eorum eructans, snoque maledicto veneno alias aspergunt; unde poeta, inuidiam describens:

Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.

Invidere autem propriè est eorum qui dignitatem et bonum mundi valde amant et admittant; si enim crederent nihil esse verè magnum nisi solum Deum, neminem propter res terrenas et viles admittarentur, nemini cas invidenter. Hinc ut quis amissio excisor est, ab inuidia quoque longius absit.

Unde de magnanimitate illis Romani ante bellum civilem quispianus Judæ Machabæus narrat non esse inuidium, neque zelum inter eos, 1 Machab. 8, v. 46. Et contentiones, quibus de magisterio et cathedralis proper gloria aut in celum inter vos contenditis, SINT IN CORDE VESTRIS, non tantum in actu externo, sed in affectu intimo: quod fit quod res illæ de quibus est contentio, præclaræ et admirabiles estimantur. NOLITE GLORIARI (de sapientiæ et scientiæ vestri) ET MENDACES ESSE ADVERSUS VERITATEM, et mentiri glorianti sapientiæ et scientiæ vestri tanquam veræ, dum falsa sit: quod mox probat.

VERS. 15. — NON EST ENIM ISTA SAPIENTIA (que zelum amarum et contentiones parit) DESURSUM DESCENDENS, a Patre luminum, qui est fons unde vera sapientia et omne donum perfectum descendit, ut cap. 1, v. 17, dixit. Et, licet illud intellectus lumine amari et contentiosus magistri, donum Dei esse possit, tamen, quatenus sapientia est, connotat saporem, sive affectum voluntatis, qui quia amarus et contentiosus est, non desursum a Deo descendit: vera enim sapientia debet instar cerasi mel habere, ut accentuat lumen scientiæ et infundat dulcedinem gracie. Unde demones non dicuntur sapientes, licet magnam rerum divinarum humanaeque scientiam habeant; licet ab hæc scientiæ demones, id est, scientiæ vocari possint, qui vocabulum scientia non ita connotat saporem, id est, affectum humanum voluntatis, sicut sapientia. Potest tamen scientia demorum et hominum pravorum dici etiam falsa scientia, quia adulteratur et quodammodo falsificatur, dum quis ea ad pravos mores adiungit: quandoquidem si scientia vera ad mores applicari possit, ad bonos potius quam ad malos applicari debet; nam verum intellectus si ad praxim applicetur, est natura suâ propter bonum voluntatis. SED TERRENA, lucorum terrenorum appetens; ANIMALIS, voluntatibus animalibus inhiens. Nota Beda vocem *animalis* hoc logo ab anima, non ab

animali deduci; anima autem quando à spiritu distinguitur, propriè significat gradum animæ sensitivum, que homines et bruta carnales voluptates sensibus percipiunt, et appetitu sensitivo in eas feruntur. DIABOLICA, superba et ambitionis propter imitationem superbitie diaboli, ait S. Thom., qui est super universos filios superbie, Job. 41, v. ult. Haec ergo sapientia est mater omnis operis pravi, ut versus sequenti dicit, quod ex eis manant tres generales omnium vitiorum fontes: amor terrenorum, sive avaritia; amor carnales voluptatum, sive luxuria; et diabolica superbia. Nam *omne quod est in mundo est concupiscentia carnis* seu luxuria, et *concupiscentia oculorum* seu avaritia, et *superbitia vite* seu ambitione; 4 Joa. 2, v. 16, juxta triplex genus bonorum que apparetur à mundi hominibus, que sunt voluntates carnis, dvitiae et ho-

et omni conversatione composita, sedata, civilis, et de jure suo facile aliquid edens, ut vox greca sonat : sicut enim aqua tranquilla esse debet ut imaginem solis exprimere valeat, ita mens modesta et pacifica ut divine sapientie radium excipiat. De sapientia vero hujus mundi quo labore et studio acquiritur, ait Sapientis : *In multâ sapientia, multa indignatio*, Eccli. 1, v. ult.; tales enim sapientes ex multo studio solent fieri melancholici, irascundi, difficiles et morosi. Stolidi, flexibili, et sententiam suam in melius faciliter mutant; non enim est verò sapiens, inquit Cartusianus, qui proprium judicium aliorum judicio obstinatè praeponit, unde Petrus, princeps apostolorum, resistenti sibi in faciem Paulus, ad Galat. 2, v. 11, statim cessit. Contra sapientia hujus seculi pertinax est et obstinata; hinc Paulus dicit se abundantias omnibus apostolis laborasse, 1 ad Cor. 15, v. 10, quia doctor genitum constitutus, ut notat Irenaeus, philosophus Graecorum humana sapientia tumentem, et in opinione sua pertinacissimum, predicare debuit. Bonis CONSENTIENS, melioribus facile acciescens, quod idem est ac esse *audibilem*; unde in Graeco nihil huic particule respondet, ut quidam non de nihilo existimant ex duabus versionibus idem bis in nostro textu Latino inculcar. **PLENA MISERICORDIA;** non tantum misericors, sed cum plenitudine, quam abundantia in omnes pauperes et egois effundit, dando, visitando, consolando, etc. Novit enim verus sapiens miseriam et fragilitatem hominum, novit quoque Deo proprium esse misericordia, et sapientis esse creatorem imitari. **ER FRUCTUS BONI;** bonis operibus externis, que sunt veluti fructus boni arboris honeste, id est bona voluntatis, ut explicare solet Augustinus. *Quid est autem, inquit Augustinus, bona voluntas, nisi charitas?* Non **JUDICANS,** non precepit aut facilius ad judicandum; sapiens enim non nisi de rebus explorati judicat. Ubi vero ei non certò constat, judicium suspedit; unde inter paradoxa Stoicorum unum erat : *Sapientem nunquam felli.* Quid verum esse probat Lactantius, quia in re incertâ precipit sententiam, est hominis temerari et stulti. Hinc Epicetus, philosophus stoicus, monet judicium de internis hominum affectibus plerisque suspendendum esse, ne fallatur, unde si quem fortè vino ingurgitatum vidisset, non judicabat, aut dicebat : *Iste intemperat habet, sed : Muliū bībit; si quem cum feminā secretō fabulantem, non su-*

CAPUT IV.

1. Unde bella et litigii in vobis? Nonne hinc, ex concupiscentiis vestris, que militant in membris vestris?

2. Concupiscit, et non habetis; occiditis et zelatis, et non potestis adipisci; litigatis et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.

3. Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insunatis.

4. Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi

speciatur, aut diebat : *Vult forniciari, sed : Dù cum illa loquitur, etc.* Unde enim mihi constat, inquietabat, de pravâ ejus intentione? Quod utinam Christiani initarentur, qui ad temeraria judicia et detractiones homini sunt tam proni! Arias tamen et alii virtutem ex Graeco : *Non dijudicans, ut vera sapientia significetur non dijudicare, et discrimen sine causâ inter personas facere, quia non est personarum acceptri: quomodo verbum *judicare* accepti ante interpres, c. 2, v. 1. SINE SIMULATIONE;* idè enim Christus cum prudentia serpentes junxit simpliciter columbam, Matth. 10, v. 16, et spouse scie oculos, columbarum appellat, Cantic. 6, v. 5, et vicissim oculi sponsi sicut oculi columbe super riviolarum aquarum, Cantic. 5, v. 12; oculi enim sponsi Ecclesiæ, qui est ipsa sapientia et veritas, simplices sunt, et ad nudam tantum veritatem aspiciunt. Oculos autem vulpis, qui obliquis aspectibus semper circumspicunt unde alios circumvenire et deciper possint, detectatur: iste enim sunt vulpes parvula florentem Ecclesiæ vineam demilicentes, que capi bohuent in astutia sua, Cantic. 2, v. 15. *Ab ista deridetur simplicitas justi, querum sapientia est,* ait S. Gregorius, *cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, que falsa sunt vera ostendere, que vera sunt falsa demonstrare.*

VERS. 18. — **FRUCTUS AUTEM JUSTITIE,** quem justitia tanquam arbor bona producit; hic autem fructus paulatim per incrementa justitiae moritorie indus agetur, et tandem in gloriam aeternam, que est ultimus et perfectus justitiae fructus maturescit. **IN PACE,** non in amaritudine zeli et contentionis, de quibus v. 4. Sicut enim in Deo trino summa est pax et voluntatis consensus, immo identitas, ita similitudinem et consensus inter membra sua vult Christus : *Omnis unus sint, sicut tu Pater in me, et ego in te*, Joan. 17, v. 21. **SEMINATOR,** per actus virtutum, et praecipue charitatis, sine qua ceterae virtutes steriles sunt. **FACIENTIUS PAECM,** servandis pacem christianam in vinculo charitatis, que mater est pacis. Ille autem pax et animorum concordia maximè à magistris ecclesiasticis et religiosis servari debet, quibus praecepti ut laudent Deum in tympano et choro. Quidam autem laudent Deum in tympano qui siccam suam pellent tendunt et mortificant, sed non in choro, quia concordiam deserunt, ait S. Gregorius.

CHAPITRE IV.

1. D'où viennent les guerres et les procès entre vous? N'est-ce pas de vos passions, qui combattaient dans votre chair?

2. Vous êtes pleins de désirs, et vous n'avez pas ce que vous désirez : vous tuez, et vous êtes jaloux, et vous ne pouvez obtenir ce que vous voulez : vous plaidez, et vous faites la guerre les uns contre les autres, et vous n'avez pas néanmoins ce que vous tâchez d'avoir, parce que vous ne le demandez pas à Dieu.

3. Vous demandez et vous ne recevez point, parce que vous demandez mal, demandant pour avoir de quoi satisfaire vos passions.

4. Ames adulteres, ne savez-vous pas que l'amour

inimica est Dei? Quicunque ergo voluerit amicus esse per consequentem quicunque voudra être ami de ce monde se rend enemi de Dieu?

5. Pensez-vous que l'Écriture dise en vain : L'esprit qui habite en vous vous aime d'un amour de jalouse?

6. Mais aussi il donne de plus grandes grâces. Ce à pourquoi il est dit : Dieu résiste aux superbes, et déroute sa grâce aux humbles.

7. Soyez donc soumis à Dieu, résistez au diable, et il s'enfuira de vous.

8. Appropinquate Deo et appropinquabitis vobis. Emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo.

9. Miseri estote, et lugete, et plorate; risus uester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem.

10. Humiliamini in prospectu Domini, et exaltabit vos.

11. Nolite detrahare alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed iudex.

12. Unus est legislator et iudex, qui potest perdere et liberare.

13. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrem faciemus;

14. Qui ignoratis quid erit in crastino.

15. Que est enim vita vestra? vapor est ad modicum parent, et deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit, et: Si vivierimus, faciemus hoc, aut illud.

16. Nunc autem exultatis in superbis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est.

17. Scient igitur bonum facere, et non facient, peccatum est illi.

COMMENTARIA.

vers. 1. — **UNDE BELLA,** contentiones quibus inter vos pro relatu terrenis quodammodo belligeratis, et **LITES;** Graecé, et pugna; **liti** rerum quām verborum. In rebus, inter vos succubantur? **NONNE HINC (nempce) EX CONCUPISCENTIA VESTRIS?** Graecé : *Ex volupitate vestris?* id est, ex pravis desideriis voluptatum et rerum delectabilium hujus mundi. **QUE MILITAT (adversus spiritum) IN MEMBRI VESTRIIS?** oculis, auribus, lingua, manibus, etc., quibus concupiscentiae vestrae intunduntur tanquam armis, dum per ipsa exerunt se in actus externos, et quod mens improba pravè suggestit, manus vel lingua, vel cesteriorum membrorum consensus intemperante obedit, inquit Beda. Hinc alter Apostolus, ad Rom. 6, v. 15, clamat: *Ne exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, id est, concupiscentia, que est peccati fontes.* Alii per **bella et lites in vobis**, intelligent quibus in unoquaque homine caro pugnat et militat adversus spiritum. Unde auctor Hypognostici, lib. 4, cap. 8, ex hoc loco S. Jacobi probat contra Pelagianos concupiscentiam esse malam, quia scrit in nobis bella et lites. Auditis, inquit, quale officium habeat nimium dilecta vestra concu-

piscientia, id est, bella et lites, quibus discordare facit corpus et spiritum vestrum?

vers. 2. — **CONCUPISCISSIS** (divitias, honores, voluptates hujus mundi) **ET NON HABETIS.** Et tamen frequenter non assequimini quod vitiosè concupiscentis, et sic, quod miserrimum est, solo affectu pravo animam conspurcat nullâ inde secutâ utilitate. Occidit; quidam etiam rerum temporalium aviditate usque ad exedes et homicidii pervenimus: quod etiam inter primos illos Christianos mirum non est, cum diabolus inter Christi apostolos; Nicolaum inter primos septem diaconos, Act. 6, v. 3, ut multi credunt; incestum Corinthiensem, 1 ad Cor. 5, v. 1. **ET ZELATIS.** Et plures, si non occidunt, zelo tamen amaro rebus alienis inadverti, et ad se trahere conantur. Vatablus et Erasmus, quos recentiorum multi sequuntur, legunt: *Invidetis et zelatis; nam occidere et invadere apud Graecos differunt tantum una litera.* *Invidetis* ergo dolentes de aliorum prosperitate; *zelatis*, dum conanimi sua ipsis praripere, aut vos illis anteponere. Et nos **POTESTIS ADIPISCITI**, id quod zelatis et ambitis, atque ita

inter vacua tantum vana et neciva desideria vitam totam consumuntis. **LITIGATI** (Græcè, *pugnatis*, rixando et contendendo) ET BELLIGERATIS; et per modum bellum vos invicem oppugnatis, quod maximè fit quando familia contra familiam tanquam exercitus contra exercitum : ET NON HABETIS; et per litas illas et bella non obtinetis quia vultis. **PROPTER QOD** (id est, propter ea quod) SON POSTULATIS. Non petitis ab eo qui dare debet, sed viribus tantum humanis assequi nützlini; nec illa habetur ratio gratia Dei, inquit Cajetanus, cum tamen Deus non tantum spiritualium, sed etiam temporalium bonorum sit largitor. Unde: *Sine causa ista peccatum ad hominum, vel à demonibus, sicut Augustinus, in psalm. 66: nam quacunque bona accipiunt etiam inimici Dei, ab illo accipiunt, et cum ab aliis petunt et accipiunt, nescientes ab illo accipiunt; facit enim haec Deus, inquit, et solus facit, nempe tanquam causa principalis et independens ab omnibus aliis.*

VERS. 5. — PETITIS (aut certè petitis quidem à Deo, aliqui ex vobis qui carteri videntur esse meliores) ET NON ACCIPITIS (non enim sufficit quocumque modo petere) EO QOD MALE PETATIS; quia rem alia bona vitiosā petitione, cui non est à Deo promissa imperatatio, postulatis; nam oratio imperatoria debet esse pia, perseverans, et de pertinentibus ad salutem, ut cum theologi docet S. Thomas. IN CONCUPISCENTIIS VESTRIS (Græcè, *voluptatibus vestris*) INSEMATIS; ut expendatis non ad sustentationem humanae fragilitatis, sed ad redundantem liberam voluntatis, ait Beda: unde talia non accipiunt, quia non sunt adjuvata salutis, sed instrumenta volutatis. Dat tamen sepius Deus reprobis opes et materialm voluntatem, non tamē preciosū exoratus, sed naturali bonitate inclinatus, ut qui aeterni bonis caritati sunt, tantisper in licea vita delectantur fragilibus, et quasi per amorem prata ad carcere deducantur, ait S. Gregorius. Deinde ut electi talia bona non magis faciant, cupi vident etiam dei inimici. Nam beneficissima prævidentia, et omnipotens Deus terrenam felicitatem concedit etiam impensis, ne pro magno quereretur à bonis, sicut August. epist. 120.

VERS. 4. — ADULTERI, quorum anima forniciatur à Domino, cum ei adhæceret deberet tanquam sposo. **PERDIDISTI** omnes qui forniciantur ab te, nisi autem adhæcerere Deo bonum est, psalm. 72; de tali enim adulterio metaphorico, qui est amor mundi desertu creatori, hinc locum optimè interpretatur Augustinus, licet etiam fieri potuerit ut inter illos Judeos clariſtantes fuerint aliqui propriè dicti adulteri; nam Iudei naturaliter ad fornicationes et adulteria propclives erant: *Uniusquisque ad uxorem proximi sui hinckebat*, Jerem. 5, v. 8. Græcus addit, et adulteri; quod quidam perperam intrusum arbitrantur, quia S. Jacobus tota hac Epistola feminas non alloquitur; vel certè interpres hoc particularē omisit, quia sub genere masculino solet etiam femininū comprehendi. **NESCIS QOD AMICITIA HUUS MUNDI** (quā hominibus et rebus hujus mundi vitioso amore inhaeret)

INIMICA EST DEI? quia Creatorem contemnit cum ei creaturem in amore proponit. Ostendit, inquit Beda, non tantum blasphemantes et Christi fidem perseguentes esse Dei inimicos, sed qui sub fide et confessione nomini Christi, mundi illecebris et amori dœsunt, et terrenis coelestia postponunt. Græcè, *inimicitia est Dei*; nam amor quo creatura preponit Cœatori est quidam (salem interpretativus) contemptus et odium Dei. **QUICQUEM ERGO VOLVERIT AMICIS ESSE** (amando ipsum propter ipsum) SECULI HUJUS, hominum et rerum hujus mundi, INIMICUS DEI CONSTITUTUS; nam inimicitias cum Deo exercet, et Deus cum ipsis, dum ille à Deo se avertit, et ad creaturas ejus converitur, illisque tanquam ultimo fini inhaeret. Cum tamen, inquit Augustinus, cap. 4, de diligendo Deo, omnia creata ut subjecta, ut famularia, ut arrha sponsi, ut munera amici, ut beneficia Domini dilig debent: sic tamen ut memineris semper quid illi debetas, nec ista propter se, sed ista propter illum, et per ista illum, et super ista illum diligas.

VERS. 5. — AN PETATIS. Hic versus explicatu difficultissimus est, adeò ut Erasmus dicat planura onusta interpretationibus à theologi recentioribus huc convehi. **QUIA INANITER** (in vanum et sine causa) SCRIPTRUM DICAT, variis locis veteris Testamenti, ubi dicit Deus esse zelotem, ut Exod. 20, vers. 5, et alibi; vocando enim Deum zelotem, dicit quod jam sequitur, licet non iisdem verbis: **AD INVIDIAM CONCUPISCIT**, usque ad quandam zelotypi quasi invidiam amat suas spousas, SERVAT (sanctus) QUI HABITAT IN VOBIS, per fidem et gratiam. Verbi etiam potest: **Qui habebat**, scilicet cùm baptizisti es, licet quidam vestrum habitatores istum jam à se expulerint. Aliqui interpretari per spiritum intelligent spiritum hominis carnalis, alii spiritum diaboli, et inde nata est tam multiplex hujus loci interpretatio. Verius est intelligi Spiritum sanctum, ut colligitur ex verso sequenti. Non ergo inaniter dicit Scriptura Deum amare instar zelotypi, ut proinde mirum non sit quid anima diligens mundum, et cum eo adulterans, constitutur inimica Deo, sicut uxor in adulterio deprehensa sit inimica marito, et frequenter ab ipso interficietur. Trivit igitur Apostolus invidiam et zelotypiam Deo, loquens more humano, ad significandam maximam indignationem ex amore ortam. Sic etiam multis in locis ira et furor, qui sunt prout hominum affectus, tribuntur Deo ad representandam magnitudinem penitentie peccatoribus infligit.

VERS. 6. — MAJOREM AUTEM DAT GRATIAM; Spiritus sanctus autem dat majora dona gratuita, et pretiosiora ornamenta spouse sue, quam dei mundus, si ipsa cum eo adulteretur; mundus enim dat terrenas et transitorias voluntates; Spiritus sanctus coelestes et eternas. **PROPTER QOD DICT**; id est Spiritus sanctus in Scripturā sacrā dicit, Proverb. 5, v. 54: **DEUS SUPERBIS** (quales sunt qui honores mundi et mundum amant) RESISTR, deprimit et humiliando eos. Cum Deus omnes peccatores dicatur punire, superbis specialiter dicit resistere, inquit Carthusianus, quia

Deo manus quasi violentias injicunt, dum gloriam et honorem suum eripere ei volent. Quod olim à poetis adumbratum per gigantes, qui imponentes Pelon Osse Jovem è celo deturpare, et regnum ejus rapere comati sunt. Hec est ratio cur Augustinus tam sepè Pelagianos titulo illi heresi quasi proprio *superbos* appellat, quia gloria Deo et gratia ejus debitant, sibi ac libero suo arbitrio ascribant, dum gratiam aut nullam in principio heresis agnoscant, aut in fine liberti arbitrii pedisse quam faciebant. Hanc autem sancti Jacobi sententiam sic veritatem Hieronymus, Proverb. 4, v. 54: *Ipsa deludet illatos*; superbii enim illudere et deridere alios solent, Deus vero illis resistere dicitur quando viciissim deludit eos, et alii ridiculos facit. **HEMLIES ALTEM** (altem quales omnis vera Christi sponsi debet esse) DAT GRATIAM, doma gratiarum et eorum incrementa usque ad gloriam consummationem. Non quid humilis habeat à se humiliatis virtutem, cui Deus ex merito addat gratiam, sed Deus etiam preparat valles ut in eas deflant aquas celestium gratarum. Nescitur autem humilitas primo ex suis et Dei, ac intervallo inter utrumque contemplatione; creatura enim instar nihili, Deus omnia, media intercedente infinita est; deinde ex consideratione profundissime dependentia quia in omni motu et operi verè homo à Dei gratia dependent. Hec est meditationis que S. Augustinus, tanta doctrina et tot divinis charismatibus ad celum usque sublimem, tam humilem tamen et submissum fecit: et hanc virtutem homini christiano tam necessarium ait, epist. 56, ut si rogaretur quenam sit prima christiani hominis virtus, responderet humilitatem: quenam secunda, iterum humilitatem: quenam tertia, humilitatem, et quiescit, rogaretur, hoc idem diceret. **Non quid alia non sint aliarum virtutum precepta que dicantur**, inquit, sed quia nisi humilitas omnia quæcumque bene facimus et præcesserit, et comitetur, et conscientia fuerit, et proporsa quam intueamur, et apposita cui adhæreamus, et imposta qui reprimirimur, iam nobis de aliquo bono facio gaudientibus totum extorquet de mala superbia; vita quippe exterior in peccatis, superbia verò etiam in recte factis timet, est, ne illa que laudabiliter facta sunt, ipsius leuidis cupiditate amittantur. Nihil enim in laudem nostram vertere possumus, ut ibi quiescat, sed sicut flumina ē mari oriuntur, et circulo quadam perpetuo in mare iterum referuntur, ita omnium humanae laudum cursus nullibz hæcere debet, sed perpetuo fluxu recurrere in Deum, unde est omne bonum.

VERS. 7. — SUBBITI ERGO ESTOTE DEO; quandoquidem humilibus dat gratiam, profundissimā ergo humilitate vos et vestra Deo subicie: ab ipso enim habetis omnia. Preceptores vite spirituali inter utilissima exercitia prescrubunt ut quones inter alius agendum Dei recordamus, profundissimā cordis submissione nos et nostra in abyssum nostri nihili demittamus; Deus enim nos excipit et sustentat, si nos ei permittamus, et nihil nostrum in ipsum multiter delabi sinamus. **RESISTITE AUTEM DIABOLO: ASSUMENDO** scutum fidei, ut possitis omnia tela nequissimi ignea extinguiere, ad Ephes. 6, v. 16; fide enim divine promissionis et gratiae auxilio se involvendo, ictus telorum diaboli tutissimè vitantur: inò bellorum spirituum periti suident tentationibus, præserunt venereis, non ex adverso resistere, et cum eis litigare, sed imaginationem aliò avertere; quia imagines spacie in animis etiam sine consensu admisste vestigia quedam sordium plenèque relinquent, antequam possint expelli. Tutissimum ergo est imaginationem leni flexu ad alius declinare, et fide ac gratia advoco auxilio se tanquam lorici involvere. Et FUGAT A VOBIS; desinet tentare; superlus enim est, et formidat iterum tentare, quia formidat iterum succumbere. Falsum autem est quid diabolus semel vicius nunquam amplius eundem hominem ad idem peccati genus tentet, ut recte contra quosdam exemplum tentationem sancti Jobi et aliorum sanctorum probant S. Thomas et Carthusianus. Inò creditur, ait Carthusianus, quid sicut quisque angelum custodem, ita damonem tentatorem habeat, qui ad eadem vel diversa peccatorum genera tentare non cessat. Non potest tamē amplius quād ei permittat Deus, ut ex historia tentationis B. Jobi quoque patet.

VERS. 8. — APPROPINQUATE DEO, affectibus animi, non libido corporis; non enim spatia locorum peccatores à Deo separant, sed peccata effectuum ab eo non alienant. Appropinquat ergo qui affectum à rebus terrenis avertit et convertit ad Deum. Non monet autem sanctus Jacobus ut appropinquemus sine gratia ejus tractu et adiutorio: *Nemo enim potest venire ad me*, ait Christus, nisi Pater traxerit eum, Joan. 6, v. 44. *Converte nos ad te, Domine, et convertemur*, Thren. 3, v. 21. Sic ovis perdere se potuit, dum sponte vagatur, que redire non potuit nisi humeris pastoris reportaretur, Luc. 15, v. 5. Justi quoque dicti possunt Deo magis appropinquare ardentiū diligendo, ait Carthusianus, arcuū uniendo, et ad similitudinem ejus propriū de die in diem accedendo. Quod tamē iterum sine ejus tractu fieri non potest: unde sancti ejus sposa clamat: *Trahi me, post te curremus*, Cant. 1, v. 5. Et APPROPINQUARI VOBIS, affectu amoris reciprocō, quo peccatorum appropinquant ut pater filium prodigium revertentem complexitur, et accurrēns cadit super collum ejus et osculatur, Luc. 15, v. 20. Justi quoque ardentiū amantiū Deus appropinquat per incrementa gratiarum, clarius se ostendendo et intimius per doni sapientie et charitatis augmentum, per divinorum gustum et interiorē amplexum se miendō, ait Carthusianus. **EMUNDATE MANUS VESTRAS**, opera vestra que manibus et quavis corporis membris operamini; est enim manus precipitū operandi organum, et organum organorum, ut Aristoteles appellat, sub quo cetera intelliguntur: PECCATORES; hæc compellatione significat non precipi corporalem ablutitionem manuum, que apud Judeos erat usque ad superstitionem frequentissimam, Marci 7, v. 7, sed spiritualem munditiam peccatorum; unde et addit: *Et purificate*

CORDA, voluntatem à pravis rerum terrenarum cupiditatibus. Jabet ut purifcent corda sua, cùm tamen Deus dicatur fide purificare corda, Act. 15, v. 9, ut significetur in actibus bonis non tantum gratia Dei, sed etiam liberi arbitrii operationem miseri: unde, ut notat sspè Augustinus, quidquid boni in uno Scripturæ loco tribuitur libero arbitrio, tribuitur gratia Dei in altero. **DUPLICES ANIMA**; ex duplice quasi anima compositi, quarum una in Deum, altera in mundum inclinat; eodem enim sensu virum duplum nimo appellavit, cap. 1, v. 8. Tales hodiè plurimi Christiani, qui et pī esse, et tamen simul mundi voluptatibus frui volunt, claudicantes in utramque partem, et instar Samaritanorum colentes Deum simul et idola.

VERS. 9. — **MISERI ESTOTE**; miseras et afflictiones sequo animo et libenter tolerare; verbum enim Graecum à tollerantia deductum est, ut notat Erasmus: **ET LUGETE**; lugubrem corporis cultum, qualis est sacus, einis, cilicium, assūmisse: **ET FLORATE**; et lacrymas doloris testes fundite. Ritus vester (quo inter voluptates mundanas faciem exhilarātis) IN LUCTUM CONVERTATUR, in tristem vultus habitum conmutetur: **ET GAUDIUM** (cordis, quo rebus terrenis delectati eritis) IN MOCOREM, in veram tristitiam cordis, ut non tantum exteriori habitu, sicut hypocrate, sed vero et intimo animi dolore peccata vestra lugaeis. Sit risus malus bono luctu, malum gaudium morore hono, ut contrarium contrario curabilum. Describit ergo hic Apostolus interiorum et exteriorum homini penitentiam statum.

VERS. 10. — **HUMILIAMI** (ex peccatorum et infinitatis vestre contemplatione submittite vos tota corde) IN CONSCIE DEI, ante oculos Dei omnia etiam interiora inspicientis; unde vera, non fictitia debet esse humilitas, quia nulla hypocrisis fallere Deum potest: **ET EXALTABIT VOS**, gratia sublimiori in presenti, et gloriā in futuro; licet non propter istam exaltationem vos ipsos humiliatis; quoniam charias, quia humiliatis et ceteris virtutibus imperat, ab intuitu mercedis remotior, eò purior et gracie ac gloria magis meritior est. Licitum tamen est, saltem secundari, eorū suum inclinare ad facientes justificationes Dei propter retributionem, psalm. 118, et Trid., sess. 6, cap. 11; unde Christus et apostoli sspè excitant fidèles ad opera virtutum spe regni celorum. De purissimo ergo tantum charitatis amore loqui videtur Bernardus, serm. 85 in Cantica, dum ait: *t Purus amor de spe vires non sumit, nece tamen diffidentia dama sentit; impurus est, qui et aliud capit.* Rogatus autem quondam à sancta anima Christus Dominus eurū amaret et tam libenter exaltaret humiles, respondit: *Quis sum veritas; penes humiles autem, qui infirmitatem, misericordiam et nihil suum agnoscunt, veritas est; faisa penes superbos, qui aliquid se esse putant.* Vt ergo praesens et futura posite sunt quasi in eadē bilance, ait Thomas Anglicus, et quantum vita praesens deprimitur, tantum exaltatur futura.

VERS. 11. — **NOLITE DETRAHĒRE ALITERUTRES**, unius alteri. Peccatum hoc validē frequens et quotidianum est, etiam inter eos qui boni haberi volunt: hi enim sapientia vel ex invidiā, vel quia se ab aliis lesos putant, devoram plebem Domini, psal. 52, v. 5, id est, meliores se, non ut olus aut carnes, sed ut cibum panis, qui quotidie et cum omnibus aliis cibis comedunt, ut notat S. Augustinus. Redit Apostolus ad vitia lingue, de quibus cap. precedentem tam multa dixerat. Sub detractione autem intelligunt etiam contumela, quae alias distinguunt a detractione, sicuti rapina à furto; detractione enim occulte, contumelia palam proximi famam ludit; detractione ex odio plerisque, contumelia ex ira oriri solet, sit S. Gregorius. Qui DETRAHIT FRATRUM, imponendo ei falsum crimen, aut verum, sed occultum manifestando; quod ex genere suo est peccatum mortale, et tantò gravius fortio, quanto fama honestatis fortune prospiceret. Aut qui JUDICAT FRATREM SUUM, qui condemnat eum iudicio temerario. **Judicare** pro condamnatione frequens est in sacra Scriptura. DETRAHIT LEGI, infam quodammodo legem tanquam iniquam, quae prohibet detractionem tanquam contraria charitati proximi. Et JUDICAT LEGEM, et iudicio suo quodammodo condemnat legem, qui scienter eam transgreditur, quasi male esset posita; sicut enim peccator dicitur interpretativè contemnere legislatorem, ita et eius legem. Si AUTEM JUDICAS LEGEM (tanquam male positam et prohibentem ea quae debet permittere), NON ES FACTOR LEGIS, non facis opera legis tanquam subditus et obediens praeceptus ejus; **SED JUDEX**, sed geris te ut iudicem et superiorum legis, dum in eam iudicium et sententiam condemnatorum quasi pronuntias.

VERS. 12. — **UNUS EST LEGISLATOR**, principialis et supremus, cuius exterius omnes sunt ministri et vicarii; unde ex Graeco verti potest: **Unus est ille legislator, ubi particula ille excellentiam quendam et principaliatatem significat**; quod Calvinus et Beza callidè dissimilant, eis tamen scepè aliis vici istius particularis notare soleant. Ex Iudeo, itidem supremus, qui est Christus aut Deus, per quem reges regunt, et legum conditores justa decernunt, Proverb. 8, v. 15, unde cavete legiis detrahare, aut eam judicare. Qui rotest PERDERE (eternā morte peccantes contra legem suam) ET LIBERARE, à culpa et poena, Graecè, inverso ordine, *qui potest salvare et perdere*. Calvinus ex hoc loco colligit principes tam seculares quam ecclesiasticos neminem posse obligare in conscientia, quia Deus est unicus legislator, inquit, qui legibus suis conscientias sibi subjicere potest; sicut solis anime salutem et latitudinem in sub manu habet. Sed Calvinus non considerat quid leges principum ministrorum Dei sint quodammodo etiam Dei, qui suis facit, dum illis obediens praecepit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, ad Romanos 13, v. 1. **Necessitate subdit estote non solum propter iram**, sed etiam propter conscientiam, ibid., v. 5. **Obedite praepositis vestris**, ad Hebreos 13, v. 15. Hinc peccatis contra leges humanas commissis offenditur et contemnitur Deus, qui

leges illas servari præcipit. Menit autem et stultescit Calvinus dum Papam se facere legislatorem Deo aqualem dicit.

VERS. 15. — **TU AUTEM** quis es (cujus auctoritatis qui JUDICAS PROXIMUM? qui iudicio temerario condemas proximum in corde tuo, quasi es index et superior ejus; cùm tamen sis per aut inferior, per verò in parem nullum habeat imperium. Ecce NUNC; Graecè, age nunc, sicut initio cap. sequens; est autem particularia ad attentionem aut ad aliam actionem exciliens. A iudicis temerari transit ad aliam temeritatem, quā homines judicant et disponunt de futuri contingentiis, tanquam ea in manu et potestate suā haberent. Qui DICITIS (dicere soletis inter vos): **HODIE AUT CRASTINO**, cùm tamen juxta vetus adagium nescias quid serus vesper velat, et multò minus quid dies crastinus; **HOMINES IN ILLAM CIVITATEM**, quasi iter vestrum à Dei providentia et gubernatione non pendebat, cùm tamen ex homini disponat viam suam, sed Domini sit dirigere gressus ejus, Prov. 16, v. 9; **ET FACIEMUS IHI** (agenus, sive morabimur) QUIDDEM ANNUM, que longioris adhuc temporis est presuppositio, quasi homo non tantum de hodierno et crastino vite die, sed de toto anno securus esse possit. **ET MERCARIUM, ET LUCRUM FACIEMUS**, ubi Apostolus notare videtur artes et subtilitates avarorum mercatorum, qui per dolos lucra sibi fabricant et certò spöndent; idēque argentum fabricare dicuntur, ut quidam exponunt, Baruch, 5, vers. 18.

VERS. 14. — **QUI IGNORATIS** (et idēo stulte ista dicitis) **QUO ERIT IN CRASTINO**, in vita vestra in crastinum diem duratura sit.

VERS. 15. — **QUE EST ENIM VITA VESTRA** (cui rei similis est)? **VAPOR EST** (vapor, seu fumo, qui vel caloris ex humido resolvitur, simillima) **AD MODICUM PARENTS**, qui exiguo tempore, dum per aërem scandit, appetit. **ET DEINCEPS EXTERMINABITUR**, et mox dissipabitur, aë ex oculis evanescet; Graecè enim: *Et deinceptis dissipat*. Tali maxime est vapor matutini roris, qui surgeat sole mox in tenuissimum et vix visibilem fumum dissolvitur, et illici universus dispergit; unde psalm. 38: *In imagine perturbit homo*, quasi rei tantum umbra, imago et simulacrum, non vera et solida res sit; et quia sic evanescit ut nullum post se vestigium reliquit, alibi comparatur vestigio carina navis in fluctibus, et semite avis per aërem volantis, que commotis aliis transvolavit, et nullum signum inventatur itineris illius, Sapient. 5, v. 11. Cūm igitur vita nostra sit tam fugax et brevis, stultus est multa in futurum solliciti disponere, lucra et dritivitas per multos labores, quasi in multa secula victuri essentur, accumulare. **Pno eo ut dicatis** (vice ejus quod dicere debet) **hac aut similia verba ore vel corde**: **Si Dominus voluerit**, cujus nutu vita nostra currat, terminos ei constitutus qui prateriri non poterunt, Job. 14, v. 15, unde merito providentia ejus in omnibus nostris deliberationibus et consilii recordari debemus et eam adorare; sine qua favente nec consilia bene concipiuntur, nec consulta felicem exitum sor-

tituentur. **ET SI VIXERIMUS**, FACIEMUS HOC AUT ILLUD. Hac est secunda conditio ex parte hominis, que post ponitur prior ex parte Dei, quia ab illa penderit; non enim tantum actiones nostre, sed vita ipsa et esse nostrum ab omnipotente voluntate Dei perpetuō dependent; *in ipso enim vivimus, movemur et sumus*, Actorum 17, v. 28, unde Psaltes: *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse excedit de laqueo pedes meos*, psalm. 24, magis nempe sollicitus oculos semper levare ad Dominum, unde vita et motus pendebat, quam aspicerem terram ante se ubi ponetur gressus suos; certior se divina adjutorio quam humana industria evasurum omnes laqueos petum. Deplorat Carthusianus hunc pium loquendi et cogitandi modum, non amplius servari a Christianis, sed omnia agi prudenter et arte humana, perinde atque si non esset providentia in celo; et hanc causam esse potat cur quandoque aliqui subita morte tollantur è medio, ut homines existentur et cogitent numen esse in mundo, quo sustentato stat vita nostra, quo deserente illico cadit. Non tamē necessaria est in omni proposito semper ore aut corde actus dicere: *Faciam si Dominus voluerit*, aut si vixeris, sed sufficit habitu et animi preparatione, ut notat Hugo; nam ipsomet apostolus Paulus aliquando actu hoc dicit, ut: *Veniam ad vos cito, si Dominus volunt*, 4 ad Cor. 4, v. 19, nunc solo habitu, ut: *Per vos proficiar in Hispaniam*, ad Rom. 15, v. 28.

VERS. 16. — **NUNC AUTEM**, non obstante quod vita vestra sit tam brevis et à manu Dei continuo pendula, **EXULTATIS** (Graecè, *gloriamini*), vanissimo gaudio, quod etiam in exultatione erumpit; **IN SUPERBIS VESTRIS**, in honoribus et dritivitis, quibus erigimini et superbis, quasi honoris, opes, vita vestra, à terra solidum sustentur, non suspendantur è celo. **OMNIS EXULTATIO** (Graecè, *gloriantur*) **TALIS** (quā non in Domino, sed in vobis ipsis gloriamini et exultatis) **MALIGNA EST**, nequam et excellenter mala, ut vos Graeca indicat: diabolicum enim est letari cum maleferis, et exultare in rebus pessimis, Proverb. 2, v. 14.

VERS. 17. — **SCIENTI IGITUR BONUM FACERE**, sicuti vos scientes estis, qui totam Moysis legem nōstis; idēque alios docere et cathedras magistralis in Ecclesiā rapere contenditis. Claudit praecedentium capituli exhortationes et doctrinam generali sententia, quā in lege doctos et magisteriorum affectantes terret; nam tota huc S. Jacobi Epistola, ut Beda notat, præcipue dirigitur ad Hebreorum legisperitos ad fidem conversos, homines garrulos et superhos, qui aliquorum ambiebant esse doctores, et in Ecclesiā, sicut ante in Judaismo, vocari ab omnibus rabbi; scienti quidem satis consipiū, sed operibus christianarum virtutum, ac præcipue humilitate destituti. **ET NON PACIENTI**, et omitenti facere; sed multò magis, si contrarium etiam faciat. **PECCATUM EST ILLI**, insignis peccati reus tenetur, quando praecepit faciendo urget; peccatum enim ex scientia longè gravius est peccata ignoranter, tametsi nec ille prorsus à reatu liber esse possit, qui nesciens erravit; cum ipsa boni ignorantia non parvum sit malum, inquit Beda: nam servus qui cognovit

(Vingt-trois.)

